

Katkeaako filmi lopullisesti?

Sakari Lehtonen & Toni Puurtinen

Viittaaminen: Lehtonen, Sakari & Toni Puurtinen. 2009. "Katkeaako filmi lopullisesti?"

WiderScreen 12 (1). <http://widerscreen.fi/widerscreen-12-1-2009-elokuvakulttuurin-marginaaleissa/>

Esitystoiminnan haasteita turkulaisen elokuvakerhon näkökulmasta

Kinokopla on Turun yliopiston ylioppilaskunnan ylläpitämä, opiskelijoiden pyörittämä elokuvakerho, joka on toiminut vuodesta 1965 lähtien. Ensimmäisinä vuosikymmeninä kerhon ohjelmisto keskittyi ennen kaikkea vasemmistolaiseen, osallistuvaan elokuvaan. Nykyisin sen tarkoituksena on tarjota vaihtoehtoja kaupungin kulttuuritarjontaan sekä edistää elokuva-alan sivistystä yleisemminkin.

Vapaaehtois- ja talkoovoimin toimivaa kerhoa johtaa puheenjohtajasta ja 8–10 aktiivista koostuva hallitus. Toiminnan keskeisin osa on kaksi kertaa vuodessa järjestettävä näytössarja, joka koostuu noin kymmenestä 35-millimetrin elokuvasta. Perinteisesti nämä elokuvat ovat olleet etupäässä vuoden sisällä maahan tuotuja, jo teattereista poistuneita laadukkaita uutuuksia.

Pääsarjan rinnalle Kinokopla on syksystä 2008 lähtien myös elvyttänyt ns. "varjosarjan". Sen puitteissa on esitetty eurooppalaisia, lähinnä saksalaisia ja ranskalaisia elokuvaklassikkoja, aluksi yliopiston tiloissa 16-millimetrin filmiltä ja dvd:ltä sekä viime keväästä lähtien myös elokuvateatterissa 35-millimetrin kopioilta. Sarjalle on luvassa jatkoa myös tulevana syksynä. Lisäksi kerho on vuoden sisällä järjestänyt monia yksittäisiä ilmaisnäytöksiä, organisoinut kahdet indie-elokuvafestivaalit, pitänyt elokuva-aiheista klubia, vastannut kuukausittaisesta leffa-aiheisesta pubivisasta sekä julkaissut elokuvakerhojen ja KAVA:n sarjat esittelevää Zoom-lehteä.

Kerhon merkitys Turun elokuvakulttuurille on korostunut parin viime vuoden aikana. Kaupungin tarjonta kaventui huomattavasti ohjelmistoltaan eurooppalaiseen elokuvaan

painottuneen Thalian suljettua ovensa vuoden 2007 lopussa ja se tulee huonontumaan entisestään Finnkinon omistaman Julian jäädessä historiaan ensi joulukuun alussa. Ensiksi mainitun myötä myös Turun toinen, vuodesta 1952 toiminut Suomen vanhin elokuvakerho jäi vaille 35-millisten elokuvien esityspaikkaa. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että monia ei-valtavirtaelokuvia ei nähtäne jatkossa Turussa teatterilevityksessä ollenkaan.

Tilojen puutteessa myös vaihtoehtoista elokuvaa esittelevien festivaalien järjestäminen vaikeutuu. Finnkinon omistaman Kinopalatsin ohella kaupungin ainoaksi elokuvateatteriksi jää ML Media Liv (vuonna 1956 rakennettu entinen Domino), jonka tekniikan ja henkilökunnan iäkkäys luovat kuitenkin jokaisen sarjan kohdalla uhkakuvia Kinokoplankin näytösten jatkumiselle.

Mistä esitettävät elokuvat?

Parissa vuodessa Turun teatterielokuvatarjonta on siis kutistunut melkoisen surkeaksi. Kinokopla yrittää omalta osaltaan vaikuttaa tilanteeseen, mutta senkin toimintaa rajoittavat monet realiteetit. Eräs keskeisimpiä syitä niin sen kuin muidenkin kerhojen hankalaan nykyasemaan on elokuvatarjonnan yleisempi kapea-alaisuus.

Finnkinon lähes täydellinen monopoliasema ja parin marginaalisemman elokuvalevittäjän toiminnan loppuminen muutaman viime vuoden aikana ovat johtaneet tilanteeseen, jossa Suomen teattereissa näytetään vuosittain noin 170–180 elokuvaa. Amerikkalaisten elokuvien osuus tästä on noin 110–120 elokuvan luokkaa ja kun päälle lasketaan muut englanninkieliset tuotannot ja 10–15 kotimaista elokuvaa, ei muiden kielialueiden elokuville jää kovin paljoo tilaa, vaikka hyvillä valinnoilla ja oikeanlaisella mainonnalla niille olisi varmasti kysyntää.

Klassikoiden tilanne on vielä huonompi, sillä niitä ei tuoda maahan harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ollenkaan. Aikaisemmatkin maahantuodut klassikot poistuvat muutaman esitysvuoden jälkeen kerhojen valikoimista, kun levittäjien esitysoikeudet menevät umpeen eikä heillä ole välttämättä halua tai kapasiteettia pitää yllä laajoja filmivalikoimia. Näin ollen, vaikka Kinokopla haluaisikin esittää tiettyjä elokuvia, niitä ei yksinkertaisesti ole saatavilla.

Jäljelle jäävien eurooppalaistenkin elokuvien joukossa on Asterixeja ja taiteelliset merkit päällisin puolin täyttäviä keskinkertaisuuksia, jotka tuskin poistavat art house -yleisön elokuvanälkää. Ehkä vähemmän nimekkäiden ohjaajien elokuvia on kannattavampaa tuoda maahan alhaisemman hinnan takia, mutta jos edes Michael Haneken Cannes-voittaja *Das weisse Band (The White Ribbon)* ei pääse – toisin kuin muissa pohjoismaissa – maassamme elokuvateattereihin, ei tilannetta voi kehua kovin kaksiseksi.

Tilannetta eivät tunnu helpottavan edes Suomen elokuvasäätiön jakamat 2500-5000 euron suuruiset maahantuontituet, joita säätiön mukaan jaetaan harkinnan mukaan korkeatasoisille ja kiinnostaville elokuville. Voidaan myös kysyä, miksei Euroopan unioni tue elokuvien valmistamisen lisäksi myös niiden levittämistä. Toivottavasti Atlantic Filmin kaltaiset uudet tekijät onnistuvat tuomaan väriä turhan turvallisentuntuksille kotimaisille elokuvamarkkinoille.

Vaihtoehtoisia hankintakanavia

Liian suuri määrä kiinnostavia teoksia jää levittäjistä johtuvista syistä kokonaan näkemättä itse valmistusmaiden ulkopuolella, sillä elokuvakerhot eivät ole riittävän varakkaita, jotta ne voisivat itse harjoittaa levitystoimintaa. Niilläkin on kuitenkin käytettävissä joitakin keinoja, joilla sarjoihin on mahdollista saada hieman vaihtelevuutta.

Näistä eräs on toimia yhteistyössä eri maiden kulttuurikeskusten kanssa. Valikoimat eivät tosin ole erityisen suuria ja filmikopioiden tekstitykset ovat lähes poikkeuksetta englanniksi, mutta siitä huolimatta arkistoista löytyy usein kiinnostavia klassikoita ja vähemmän esitettyjä uutuuksia.

Toinen tapa on tehdä yhteistyötä eri elokuvafestivaalien kanssa, joita Suomessa järjestetään kohtuullisen runsaasti. Rakkautta & Anarkiaa ja Night Visions -festivaalit ovat eräitä esimerkkejä, joiden kanssa kotimaiset elokuvakerhot ovat tehneet yhteistyötä viimeisten vuosien aikana.

Myös Kansalliselta audiovisuaaliselta arkistolta (KAVA) on mahdollista saada lainaan etenkin kotimaisten elokuvien filmikopiota. Sen sijaan ulkomaalaisten elokuvien kohdalla

ongelmaksi muodostuvat kalliit esitysoikeudet ja oikeuksien haltijan jäljittämisen hankaluus. Lisäksi KAVA:n suunnasta on muistutettu, että heillä ei ole resursseja toimittaa elokuvia säännöllisesti elokuvakerhojen näytöksiin, eivätkä heidän elokuvansa ole missään vaiheessa muodostaneet keskeistä väylää elokuvakerhojen esitystoiminnassa.

Jos kuitenkin ottaa huomioon, että Henri Langlois ja kumppanit perustivat ensimmäisiä elokuva-arkistoja Ranskassa elokuvien säilyttämisen ohella elokuvahistorian välittämistä varten, tuntuu Suomessa arkiston toiminta tähtäävän Helsingin Orionin lukuun ottamatta vain elokuvakopioiden säilyttämiseen. Maakuntanäytösten määrää tulisikin tuplata, tai mikäli se ei ole mahdollista henkilöstöpulan vuoksi, näytöksiä voitaisiin järjestää yhteistyössä paikallisten elokuvakerhojen kanssa. KAVA hankkisi tällöin elokuviinsa useampia esitysoikeuksia, jolloin kerhojen olisi mahdollista näyttää elokuvia pelkillä huolittelu- ja rahtikuluilla. Täydellinen Helsinki-keskeisyys ei johda pitkällä tähtäimellä elokuvakulttuurin kasvuun – ei edes sen virkistymiseen.

Elokuvakerhojen saattaa olla joissakin tilanteissa mahdollista edesauttaa elokuvavalikoiman laajentamista myös omilla toimillaan. Eräs keino voisi olla elokuvakerhojen yhteenliittoutuma, jossa 10–15 kotimaista elokuvakerhoa ehdottaisi kotimaisille, marginaalisempia elokuvia maahantuoville levittäjille elokuvia, joita ne haluaisivat nähdä kotimaisissa elokuvateattereissa ja siten myös omissa sarjoissaan, ja mikäli levittäjät ottaisivat ehdotettuja elokuvia ohjelmistoonsa, kerhot sitoutuisivat vuokraamaan ne sarjoihinsa. Ideana toiminnassa olisi se, että maahantuojat saisivat kerhoilta varmoja vuokratuloja, minkä lisäksi ehdotettavat elokuvat valittaisiin Suomen elokuvasäätiön levitystuen ehtojen perusteella. Menetelmää on aiemmin sovellettu muun muassa 1950–1960-lukujen taitteessa, kun elokuvakerhojen yhteistoimien voimin Alain Resnais'n elokuva *Viime vuonna Marienbadissa* saatiin levittäjien valikoimiin ja siten siis kotimaan teattereihin.

Elokuvateatterit yleisöineen – katoavatko ne kokonaan?

Toinen elokuvakerhojen toimintaa uhkaava tekijä elokuvien heikon saatavuuden lisäksi on jo aluksi Turun tilanteen yhteydessä mainittu esityspaikkojen puute. Elokuvateattereiden vakioformaattia, 35-millimetrin filmikopioita, ei pystytä esittämään kovin monessa paikassa

korkean teknisen vaatimustason vuoksi, eikä asiaa auta sekään, että vanhat elokuvateatterit ovat esimerkiksi Turussa järjestään muuttuneet ravintoloiksi tai liikehuoneistoiksi. Finnkinon teatterit uhkaavat jäädä Suomessa ainoiksi 35-millisten elokuvien esityspaikoiksi.

Tulevaisuudessa teattereiden ja esitystoiminnan digitointi saattavat viedä tilannetta normaalimpaan suuntaan, mutta tekniikan uusimisen kalleus on vielä merkittävä este etenkin pienemmille teattereille. Turun kohdalla toivoisi kaupungilta pikaisia toimia tilanteen hyväksi, sillä lienee sanomattakin selvää, että Euroopan vuoden 2011 ”kulttuuripääkaupungiksi” itseään tituleeraava paikkakunta, jolla ei ole edes ohjelmistoltaan kunnollista elokuvateatteria, on pelkkä huono vitsi.

Kolmas ongelma elokuvakerhoille on se, kuinka yleisöä saadaan teatterin penkeille. Kinokopla ylitti keväällä 300 katsojan näytöskohtaisen rajan ja suuntaus on ollut viimeisten parin kolmen vuoden aikana nousujohteinen, mutta monella muulla kerholla tilanne ei ole yhtä valoisa. Niillä ei ole yleensä myöskään taustalla ylioppilaskunnan kaltaista tahoa, joka pystyisi turvaamaan kerhon toiminnan pitkällä tähtäimellä, eivätkä ne välttämättä saa tukea kuntien kulttuurirahastoista.

Vastuuta huonosta menestyksestä on helppo vierittää muille tahoille, mutta lopulta elokuvakerhojen menestys on riippuvaista ennen kaikkea niiden jäsenistöjen aktiivisesta toiminnasta. Pelkkä elokuvien valitseminen ja esittäminen eivät riitä saamaan yleisöä teattereihin. Tarvitaan myös huolellista mainostamista, vastuullista budjetointia ja muuta oheistoimintaa, jotka muistuttavat ihmisille elokuvakerhojen olemassaolosta. Tämä saattaa olla käytännössä toisinaan haasteellista, sillä kerhojen jäsenistöt vaihtuvat etenkin yliopistojen elokuvakerhoissa varsin nopeaa tahtia, jolloin haasteena voi olla tietojen ja taitojen siirtäminen ilman katkoksia seuraaville sukupolville. Joissakin kerhoissa ongelma tosin saattaa olla päinvastainen, kun paikalleen jämähtäneet kerhonvetäjät vetävät kerhon toimintakyvystään staattisuuteen.

Lopuksi

Vaikein ongelma elokuvakerhoille on kuitenkin kotimaisen elokuvakulttuurin tasainen apatia. Elokuva ei arvosteta kovin korkealle, mikä näkyy koulujen opetussuunnitelmissa ja kulttuuritukien jaossa. Kulttuuriministeriölle pari vuotta sitten useamman toimijan taholta lähetetty klassikkoelokuvien maahantuonnin tukianomus ei ole johtanut minkäänlaisiin toimenpiteisiin. Taidemuotona elokuvaan ei kiinnitetä mitään huomiota ja suuren yleisön silmissä elokuva on teini-ikäisten huvittelumuoto.

Tällaisessa ilmapiirissä kaikille elokuvien parissa työskenteleville tahoille on haaste saada ihmiset kiinnostumaan muistakin kuin viihde-elokuvista. Arvostusta voitaisiin lähteä muuttamaan muun muassa tukemalla taiteellisimpia elokuvia samalla tavalla kuin teatteriproduktioita, jotka eivät kykene itsessään rahoittamaan toimintaansa, ja lisäämällä koulujen opetukseen vapaaehtoisia elokuvahistorian kursseja. Alemmilla tasoilla toimintaa voivat edesauttaa myös elokuvia esittävät tahot Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta elokuvakerhoihin asti. Eräitä keinoja tähän ovat muun muassa lapsille ja nuorille suunnatut esitykset.

Turussa riittäisi varmasti jatkossakin asialle omistautuneita elokuva-alan toimijoita sekä näytöksissä käyvää yleisöä, mutta yhä ahtaammaksi käyvä esitystila- ja elokuvakopiotilanne eivät nykyisellään enteile kovin valoisaa tulevaisuutta. Sisällöllisesti kiinnostavan elokuvan kadottua lopullisesti kaupungin kankailta vaarana on, ettei kukaan osaa enää kaivata sitä takaisin. Kotiteatterit ja dvd eivät riitä viime kädessä korvaamaan elokuva-alan ja laadukkaan elokuvan tarjoamaa elämystä.